

Lev Tolstoj

**Efterskrift til
Kreuzersonaten**

Oversat af

Anders W. Holm

BF

Bechs Forlag – Viatone

EFTERSKRIFT

Jeg modtog og modtager endnu stadig talløse breve fra personer, som jeg ikke kender, med bøn, om jeg dog ikke nok vil forklare i enkle og klare ord, hvad jeg tænker om det emne, som udgør indholdet af min fortælling *Kreutzerersonaten*. Jeg skal forsøge at gøre det og udtrykke, så godt det lader sig gøre, i få ord, kernen af det, som jeg har villet sige i denne fortælling, og af de følgeslutninger, som man efter min mening kan drage af den.

For det første har jeg villet sige dette:

I vores samfund har der dannet sig den faste, for alle samfundsklasser fælles og af en similividenskab opretholdt overbevisning, at den kønslige tilfredsstillelse skulle være uundværlig for sundhedens bevarelse, og da ægteskabet ikke altid er muligt, så skulle også den kønslige tilfredsstillelse uden for ægteskabet, som ikke forpligter manden til andet end et pengeligt offer, være en fuldkommen naturlig sag, som derfor også fortjener fremme.

Denne overbevisning er i så høj grad almindelig og rodfæstet, at forældrene efter lægernes råd ordner udsvævelsen for deres egne børn, og at øvrighederne, hvis bestemmelse det ene og alene er at drage omsorg for deres borgeres sædelige velfærd, træffer foranstaltninger for udsvævelsen, det vil sige, skaber en hel stand af kvinder, som legemligt og sjæleligt må gå til grunde for at tilfredsstille mændenes formentlige nødvendige trang; og de ugifte mænd hengiver sig da også med fuldkommen rolig samvittighed til udsvævelserne.

Og jeg ville blot sige, at dette ikke er af det gode. For det kan umuligt være sandt, at til bedste for en del af menneskenes sundhed andre menneskers legemer og sjæle absolut måtte gå til grunde, ligesom det ikke kan være sandt, at det skulle være nødvendigt, at en del af menneskenes blod blev drukket til bevarelse af sundheden for en anden del af menneskene.

Men den følgeslutning, man, som jeg tror, naturligt må drage

deraf, er den, at man ikke skal hengive sig til denne forvildelse og fejlslutning. Men for ikke at hengive sig til den er det nødvendigt for det første: At man ikke skænker sin tiltro til nogen usædelig lære, lige meget hvilke videnskaber den så end måtte blive støttet af; og for det andet, at man må forstå, at det at pleje en kønslig omgang, ved hvilken menneskene befrier sig for de mulige følger, børnene, eller vælter hele byrden af disse følger over på kvinden, eller forhindrer muligheden for børns fødsel – at en sådan kønslig omgang og tilfredsstillelse er en overtrædelse af det simpleste sædelighedskrav, at det er en gemenhed, og at derfor ugifte mænd, som ikke vil leve et gement liv, ikke må pleje en sådan.

Men for at kunne øve afholdenhed må de ikke blot tilstræbe en naturlig livsførelse, men heller ikke drikke, ikke spise over måde, ikke nyde kød, ikke sky arbejde – ikke sport og gymnastik, men virkelig trættende arbejde, som ikke har karakteren af leg – i deres tanker forkaste enhver mulighed for et forhold til en fremmed kvinde, ligesom jo dog ethvert menneske forkaster muligheden for et sådant mellem sig og sin moder, sine søstre, sine slægtninge og sine venners koner. Beviser for, at afholdenhed er mulig, og mindre farlig og skadelig for sundheden end ikke-afholdenhed, kan jo dog enhver mand finde hundreder af i sin omgangskreds.

Det er det første punkt.

For det andet: I vores samfund er ifølge den gængse betragtning af kærlighedsforholdet, – ikke blot som en uundværlig forudsætning for sundheden og livsnydelsen, men også som en poetisk, ophøjet livslykke, – utroskab mellem ægtefolk blevet en ganske almindelig kendsgerning i alle samfundslag – og særligt, takket være soldatertjenesten, i landbefolkningen.

Og det, mener jeg, er ikke af det gode.

Men den slutning, som kan drages deraf, er, at man ikke bør handle således.

Men for at vi ikke skal handle således, må betragtningmåden

overfor den sanselige kærlighed blive en anden, må mænd og kvinder i familierne og gennem den offentlige mening blive opdraget således, at de før som efter ægteskabet betragter forelskelsen og den dermed forbundne sanselige kærlighed ikke som en poetisk ophøjet tilstand, som de nu gør, men som en for mennesket fornedrende dyrisk tilstand; endvidere må krænkelsen af det troskabsløfte, som bliver givet i ægteskabet, mindst straffes lige så hårdt i den offentlige mening, som man nu straffer krænkelsen af pekuniære forpligtelser og bedrageri i forretningssamkvemmet, og ikke, som det nu sker, besynges og lovprises i romaner, digte, sange, operaer osv.

Dette er det andet punkt.

For det tredje: I vores samfund har endvidere, atter igen som følge af den samme falske betydning, som man har tillagt den sanselige kærlighed, børnenes fødsel tabt sin dybere mening; den er, i stedet for at være mål og retfærdiggørelse for det ægteskabelige forhold, blevet en hindring for den ugenerte fortsættelse af kærlighedsforholdene; og derfor har såvel udenfor ægteskabet som i ægteskabet, efter råd af lægevidenskabens tjenere, brugen af midler, som berøver kvinden muligheden for at føde børn, grebet om sig; eller også er det blevet skik og brug – hvad der tidligere ikke var tilfældet og endnu den dag i dag ikke finder sted i patriarkalske familier på landet – at det ægteskabelige samkvem fortsættes under svangerskabet og amningen.

Og det, mener jeg, er ikke af det gode.

Det er forkert at anvende midler mod at føde børn, for det første, fordi menneskene derved bliver befriet for den omsorg og den bekymring for børnene, som skulle tjene som en sonebod for den sanselige kærlighed, og for det andet, fordi dette er meget nær beslægtet med den mod den menneskelige samvittighed mest stridende handling – mordet. Heller ikke af det gode er ikke-afholdenheden under svangerskabet og amningen, fordi den tilintetgør kvindens legemlige og navnlig da hendes sjælelige kraft. Men den slutning, som følger deraf, er, at vi ikke må

handle således. Og for ikke at handle således, må vi forstå, at afholdenheden, som i den uægteskabelige tilstand udgør en ufravigelig betingelse for den menneskelige værdighed, i ægteskabet i så langt højere grad kan blive en pligt.

Dette er det tredje punkt.

For det fjerde. I vores samfund, hvor børnene betyder enten en hindring for nydelsen eller et uheldigt træf eller også en nydelse af en ganske særlig art, når de kommer til verden i et på forhånd bestemt antal, bliver disse børn opdraget ikke med henblik på de opgaver i det menneskelige liv, som venter dem i egenskab af væsener, udrustede med fornuft og menneskekærlighed, men kun med henblik på de glæder, som de kan berede forældrene, og som følge deraf bliver menneskenes børn opdraget ligesom dyrenes børn; for forældrenes hovedbekymring går ikke ud på, at forberede dem til en menneskeværdig virksomhed, men på at opføde dem så godt som muligt, fremme deres opvækst, holde dem rene, hvide og mætte og smukke, – i hvilken opgave forældrene ydermere bestyrkes af den lögnevidenskab, som man kalder lægekunsten.

Og når dette ikke også sker i de lavere samfundsklasser, så ligger grunden kun i mangelen på råd og evne, anskuelsen derimod er én og den samme.

Og hos overforfinede børn vågner, som hos alle overfodrede dyr, unaturligt tidligt en ubetvingelig sanselighed, som bliver årsag til frygtelige kvaler for disse børn i drengalderen. Pynt og stads, boglæsning, skuespil, musik, dans, slikkerier, alle livsvaner lige fra de brogede konfektæsker til romanerne, novellerne og digtene giver denne sanselighed endnu mere næring, og på den måde bliver de skrækkeligste, kønslige laster og sygeligheder de sædvanlige ledsagende omstændigheder ved disse børns udvikling for begge køns vedkommende og vedbliver også at være det i den modnere alder.

Og det, mener, jeg, er ikke af det gode.

Men den slutning, man kan drage deraf, er, at vi må ophøre

at opdrage menneskenes børn, som dyrene opdrager deres børn, og at vi for menneskebørnenes opdragelse må sætte os andre mål end blot det smukke, velplejede legeme.

Dette er det fjerde punkt.

For det femte: I vores samfund, hvor lefleriet mellem en ung mand og en ung kvinde, som jo dog intet andet har til grundlag end den sanselige kærlighed, er blevet løftet op til et højere poetisk formål for menneskelige bestræbelser, hvad vores samfunds samlede kunst og digtning i høj grad bevidner, helliger de unge mennesker den bedste tid af deres liv til det – mændene til at udse, opdage og erobre den bedste genstand for deres kærlighed, det være sig nu under form af et kærlighedsforhold eller et ægteskab; de gifte koner og de unge piger til at forlede og forlokke mændene til et sådant forhold eller ægteskab.

Og derfor bliver menneskenes bedste kræfter bortødslet ikke blot på et uproduktivt, men endog på et skadeligt arbejde. Deraf kommer størstedelen af vores livs ufornuftige overdådighed, deraf mændenes lediggang og kvindernes skamløshed, som end ikke forsmår at tage moderne op efter de offentligt kendte, udsvævende kvinder og på den måde ved blottelse af visse dele af legemet udfordrer sanseligheden.

Og det, mener jeg, er ikke af det gode.

Det er ikke godt af den grund, at opnåelsen af målet: Forenelsen i ægteskabet eller udenfor ægteskabet med den, der er genstand for éns kærlighed, hvor meget den så end måtte være poetisk forklaret, er et mennesket uværdigt mål, lige såvel som det er et mennesket uværdigt mål, hvad der for mange er den højeste lykke, at skaffe sig lækker og alt for rigelig næring.

Men slutningen, man kan drage deraf, er den, at vi må høre op med at tro, at den sanselige kærlighed skulle være noget særligt ophøjet, og lære at fatte, at et værdigt mål for mennesket – det være sig arbejde i menneskehedens, fædrelandets, videnskabens eller kunstens tjeneste, for helt at tie om arbejdet i Guds tjeneste, hvilket som helst det nu end måtte være, når vi blot kan betragte

det som mennesket værdigt – det nås ikke ved, at man bliver forenet med den, man elsker, i eller udenfor ægteskabet, men meget snarere at forelskelsen og forenelsen med den, der er genstand for vores kærlighed, – hvor meget man så end bestræber sig for at bevise det modsatte på vers og i prosa – aldrig nogensinde gør opnåelsen af et menneskeværdigt mål lettere, men blot stadig vanskeliggør det endnu mere.

Det er det femte punkt.

*

Dette er det væsentlige, som jeg ville sige, og som jeg troede at have sagt i min fortælling. Og jeg var af den mening, at man vel kunne overveje, ved hvilke midler det onde, som disse påstande påpeger, lod sig hæve, men at det ville være umuligt ikke at indrømme rigtigheden af dem.

Jeg var af den mening, at det måtte være umuligt ikke at indrømme disse grundsætningers rigtighed: *For det første*, fordi disse grundsætninger er i den mest fuldkomne overensstemmelse med menneskehedens fremskridt, der stadig går fremad fra ubundethed til bestandig større og større kyskhed, og med samfundets sædelige bevidsthed og med vores samvittighed, som stadig fordømmer usædeligheden og værdsætter kyskheden; og *for det andet*, fordi disse grundsætninger kun er de tvingende nødvendige følgeslutninger af evangeliets lære, som vi enten bekender os til eller i det mindste, omend ikke bevidst, anerkender som grundlaget for vores sædelighedsbegreber.

Men det var ikke sådan.

Ingen bestrider ganske vist ligefrem den grundsætning, at man ikke må leve udsvævende før ægteskabet og heller ikke i ægteskabet, at man ikke kunstigt må forebygge børnefødsler, at man ikke må gøre børnene til et legetøj til tidsfordriv, at man ikke må sætte elskovsforbindelsen over alt andet, med ét ord, ingen bestrider, at kyskheden er bedre end ubundetheden. Men derimod siger man: »Når ugifted er bedre end ægteskab, så er

det indlysende, at menneskene må gøre det, som er bedst. Men hvis menneskene ville gøre det, så ville menneskeslægten uddø; men menneskeslægten undergang kan dog vel ikke være menneskeslægten ideal.« Men bortset fra, at menneskeslægten undergang for vores klodes mennesker ikke er noget nyt begreb, at den endog for de troende mennesker er en trossætning og for de videnskabeligt tænkende den logiske slutning af iagttagelserne over solens afkøling, så ligger der dog i denne indvending en stor, vidt udbredt og gammel vildfarelse. Man siger: Når menneskene når den fuldkomne kyskheds ideal, så udsletter de sig, og derfor kan dette ideal ikke være det rette. Men de, som taler således, sammenblander, bevidst eller ubevidst, to forskelligartede ting – levereglen og forskriften med idealet.

Kyskheden er ikke levereglen eller forskriften, men idealet; eller nøjagtigere bestemt en af dets forudsætninger.

Men et ideal er altså kun et ideal, når dets virkeliggørelse kun er mulig som idé og i tanken, når det fremtræder for os som kun opnåeligt i uendeligheden, og når derfor muligheden for at komme det nærmere kun er uendelig ringe. Var idealet ikke blot opnåeligt, men kunne vi blot forestille os dets virkeliggørelse, så ville det ophøre at være et ideal. Et sådant ideal er Kristi ideal – oprettelsen af Guds rige på jorden, et ideal, som allerede profeterne har forudsagt: At en gang skal den tid komme, da alle mennesker skal lære Gud at kende, da de skal omsmede deres sværd til plovjern og deres spyd til segle, da løven skal græsse ved lammets side og alle væsener forenes i kærlighed. Det menneskelige livs hele betydning består i en stræben i retning af dette ideal. Og derfor udelukker denne stræben henimod det kristelige ideal i sin udelte helhed og henimod kyskheden som en nødvendig forudsætning for dette ideal ikke blot ikke livets mulighed – tværtimod, manglen af dette kristelige ideal ville tilintetgøre muligheden for en fremadskriden og følgelig også muligheden for livets fortsættelse.

Påstande som den, at menneskeslægten ville uddø, hvis menneskene af al evne tilstræbte kyskhed, er det samme som at sige

– og man siger det for den sags skyld også – at menneskeslægten måtte gå til grunde, hvis menneskene i stedet for kampen for tilværelsen af al kraft ville stræbe efter at virkeliggøre kærligheden til venner, til fjender, ja, til alle levende væsener. Sådanne påstande har deres kilde deri, at man ikke begriber forskellen i to metoder for sædelig vejledning.

Ligesom man kan vise vandreren, som spørger om vej, vejen på to forskellige måder, sådan gives der også to arter af sædelig vejledning for det menneske, der søger sandheden.

Den ene består deri, at man udpeger mennesket de genstande, som han skal passere på sin vej, og at han så tager sin retning efter disse genstande.

Den anden består derimod i, at man kun angiver mennesket retningen efter det kompas, som mennesket fører med sig, og hvorpå han så stadig ser den ene uforanderlige retning og derfor også hver gang véd, når han er afvejet fra den.

Den første metode for sædelig vejledning er den metode, der opstiller rent udvortes leveregler: Man giver mennesket bestemte anvisninger for de handlinger, som han må gøre, og for dem han skal undlade.

»Overhold sabbaten, lad dig omskære, stjæl ikke, drik ingen berusende drikke, dræb intet levende væsen, giv de fattige tiende af, hvad du ejer, vask dig og bed fem gange om dagen, lad dig døbe, deltag i nadveren og lignende.« Sådan lyder bestemmelserne i den udvortes religiøse lære i brahmanismen, i buddhismen, i islam, hos jøderne og i den kirke, som man med urette kalder den kristne.

Den anden metode er den at vise mennesker en for det aldrig opnåelig fuldkommenhed, mod hvilken det føler en stræben inden i sig selv. Man viser mennesket et ideal, og med henblik på dette kan det stadig se, i hvilken grad det er fjernet derfra.

»Elsk din Gud af dit ganske hjerte, af din ganske sjæl og af dit ganske sind og din næste som dig selv. – Værer fuldkomne, som eders fader i himlen er fuldkommen.«

Således lyder Kristi lære.

Prøvestenen for opfyldelsen af de udvortes religiøse lærdomme er handlingernes overensstemmelse med disse lærdommes anordninger, og denne overensstemmelse er mulig.

Men prøvestenen for opfyldelsen af Kristi lære er bevidstheden om den større eller mindre grad af ikke-overensstemmelse med den ideale fuldkommenhed.

Tilnærmelsesgraden er ikke synlig; synlig er kun afvigelsen fra fuldkommenheden.

Den, der bekender sig til den udvortes lov, er som et menneske, der står i lyset af en lygte på en pæl. Han står i lyset fra denne lygte, han har det lyst og behøver ikke at gå videre. Den, som bekender sig til Kristi lære, ligner derimod det menneske, der på en mer eller mindre lang stang bærer en lygte foran sig: Lyset er bestandig forud for ham, det lokker ham uafbrudt til at følge efter og lader stadig den fremadskuende se nye, dragende, oplyste lysfelter.

Farisæeren takker Gud for, at han har opfyldt alt.

Den rige, unge mand opfylder også fra barndommen af alt og begriber ikke, hvad der skulle kunne mangle ham. Og de kan ikke tænke anderledes; foran dem ligger intet, som de uafbrudt kan efterstræbe. Tienden bliver betalt, sabbaten holdt hellig, fader og moder bliver æret, hor og mord og tyveri bliver ikke bedrevet. Hvad vil man så mere? Men for bekenderen af den kristelige lære kalder hvert trin, som nås imod fuldkommenheden, på trangen til at nå frem til et endnu højere trin, hvorfra så et endnu højere bliver synligt og sådan fremdeles uden ende. Bekenderen af Kristi lov føler sig altid som toldereren. Han finder sig altid ufuldkommen, for han ser ikke bag sig den vej, han har tilbagelagt, men bestandig foran sig den vej, som han skal gå, og som han endnu ikke har tilbagelagt.

Deri består forskellen mellem Kristi lære og alle andre religiøse lærdomme – en forskel, som ikke ligger i fordringernes forskelligartethed, men i forskelligartetheden af den metode, der anvendes til at lede mennesket.

Kristus har ikke givet nogen slags anordning for livet, han har

aldrig grundlagt nogen som helst institution, han har heller aldrig indstiftet ægteskabet. Men menneskene, som ikke begriber særegenheden ved Kristi lære, og som er vant til udvortes lærdomme og besjælede af ønsket om at føle sig retfærdige, som farisæeren føler sig retfærdig, har på trods af hele ånden i Kristi lære, ud af dens bogstav lavet sig en udvortes lære af forskrifter, som bliver kaldt den kristne kirkes lære, og sat denne lære i stedet for den sande Kristuslære om idealet.

De kirkelige lærdomme, som kalder sig selv kristelige, har i stedet for læren om Kristi ideal fastsat anordninger og forskrifter for alle livets foreteelser, som helt er i modstrid med lærens ånd. Det er sket med henblik på regeringen, rettergangen, hæren og gudsdyrkelsen; det er også sket med henblik på ægteskabet. Selvom Kristus overhovedet intetsteds har indstiftet ægteskabet, ja, hvis vi endelig engang vil finde udvortes forordninger, så har han langt snarere forkastet det (»Forlad din hustru og følg mig.«), så har de kirkelige lærdomme, som kalder sig selv kristelige, dog indstiftet ægteskabet som en kristelig institution, det vil sige, de har fastsat de udvortes betingelser, hvorunder den kønslige kærlighed for den kristne skal være uden synd og fuldstændig lovmedholdelig.

Men da der i den sande kristelige lære ikke var noget som helst grundlag for ægteskabets indstiftelse, blev tilstanden den, at menneskene af vores verden har fjernet sig fra den ene strandbred og ikke nået den modsatte, det vil sige, de tror i grunden ikke på de kirkelige anordninger om ægteskabet, for de føler godt nok, at denne ordning ikke har nogen begrundelse i den kristelige lære, og ser på samme tid ikke tydeligt for sig Kristi ideal, – den stræben mod fuldkommen kyskhed –, som er blevet skjult for deres øjne af den kirkelige lære, og bliver således med hensyn til ægteskabet stillet uden nogen som helst rettesnor. Derfra skriver sig den ved første øjekast besynderligt tiltalende kendsgerning, at hos jøderne, muhamedanerne, lamaisterne og andre, – hvis religiøse lære står langt under den kristne, men som har nøjagtige udvortes anordninger for ægteskabet – at hos dem er grundla-

get for familielivet og troskaben mellem ægtefællerne dog uden sammenligning dybere rodfæstet end hos de såkaldte kristne.

Hos dem findes der anordninger og regler for medhustruer, for flerkoneri, for polyandri, som holder det indenfor bestemte grænser. Men hos os hersker den fuldkomne ubundethed, medhustruer, mange koner for mændenes og mange mænd for konernes vedkommende, en fuldstændig ubundethed af lov, som ikke er underkastet nogen slags bestemmelser, og som skjuler sig under skinnet af et indbildt monogami.

Kun fordi gejstligheden for betaling lyser velsignelse over en del af forbindelserne og foranstalter den nok som bekendte ceremoni, som man kalder kirkeligt ægteskab, tror folk af vores verden, i god tro eller hyklerisk, at de lever i monogami.

Et kristeligt ægteskab kan ikke findes og har heller aldrig eksisteret, ligesom der heller aldrig har været og kan findes en kristelig gudstjeneste (Matth. 6, 5–6), Joh. 4, 24)) og som der aldrig nogensinde har været og kan findes kristelige præster, lærere og kirkefædre (Matth. 23,8–10)), aldrig kristelig ejendomsret, aldrig en kristelig hær, et kristeligt retsvæsen eller i det hele taget en kristelig statsordning.

Det var også altid opfattelsen mellem de kristne i det første og det følgende århundrede.

Den kristnes ideal er kærligheden til næsten og til Gud, selvfordrelsen i Guds og næstens tjeneste. Men den sanselige kærlighed, ægteskabet, er at tjene sit eget jeg, den er derfor i alle fald en hindring i at tjene Gud og mennesker, og derfor ud fra et kristeligt synspunkt – fald og synd.

Ægteskabsindgåelsen kan ikke fremme os i at tjene Gud og mennesker end ikke i det tilfælde, hvor ægteskabsindgåelsen har menneskeslægtens fortsættelse til mål. Sådanne mennesker burde, i stedet for at indtræde i ægteskab for at skænke livet til børn, langt hellere opholde og redde de millioner af børns liv, som rundt omkring os går til grunde af mangel på moderlig omsorg og pleje, for slet ikke at tale om den åndelige omsorg.

Kun i så fald ville en virkelig kristen uden bevidstheden om

fald og synd kunne indtræde i ægteskabet, hvis han i forvejen havde set og forvisset sig om, at alle de børn, som allerede var i live, var åndeligt og legemligt sikkert stillede.

Man kan helt forkaste Kristi lære, den lære, som vores hele liv er gennemtrængt af, og som hele vores sædelighedsbegreb hviler på; men man kan ikke, når man ikke forkaster den, benægte, at den forkynder den fuldstændige kyskheds ideal.

Det er dog sagt klart i evangeliet og uden nogen som helst mulighed for en falsk udlæggelse, for det første: At den, der lever i ægteskab, ikke må skille sig fra sin ægtehustru for at tage en anden til ægte, men at han skal leve med den, med hvem han engang har forenet sig (Matth. 5, 31–32 og 19, 8–9)); for det andet: At mennesket i al almindelighed, følgelig den gifte som den ugifte, ikke må se på kvinden som en genstand for sit begær, (Matth. 5, 28–29)); for det tredje: At det er bedre, at den ugifte overhovedet ikke indtræder i ægteskab, det vil sige, forbliver fuldkommen kysk, (Matth. 19,10–12)).

Hundreder og tusinder vil disse tanker forekomme besynderlige, ja, vel endog fulde af modsigelser.

Og de er virkelig også fulde af modsigelse, men ikke indbyrdes; disse tanker er derimod i højeste grad i modsigelse med vores hele liv; og uvilkaarligt påtrænger der sig os en trang til at erkende, hvem der har ret: Disse tanker eller mit og millioner af menneskers liv,

Netop denne følelse følte jeg i allerhøjeste grad, da jeg nåede til den overbevisning, som jeg nu udtaler; jeg har aldrig ventet, at min tankegang ville føre mig derhen, hvor den nu har ført mig. Jeg opskræmtes endog af resultatet af mine egne følgeslutninger; jeg ville ikke skænke dem nogen tiltro; men det var mig ikke muligt, ikke at tro på dem. Og hvor meget end disse slutninger er i modstrid med alle vores livs former, hvor meget de end modsiges, hvad jeg før har tænkt, ja, endog udtalt, så måtte jeg dog anerkende deres rigtighed.

»Men alt dette er kun almindelige betragtninger, som såmænd

også kan være meget rigtige, men de har kun med Kristi lære at gøre og er kun forpligtende for dem, som bekender sig til den; men livet er nu engang livet, og man må ikke, når man allerede har henvist til Kristi ideals uopnåelighed, lade menneskene stå alene med dette ideal i et af de mest brændende, almeneste og uhjælpeligste spørgsmål uden nogen som helst slags praktisk rettesnor.«

»Den unge lidenskabelige mand vil måske nok straks lade sig rive med af idealet, men han vil ikke være stærk nok, han vil kaste denne lænke af sig og, uden at følge og anerkende nogen forskrift, nu helt forfalde til fuldkommen udsvævelse.«

Sådan hører man almindeligvis folk dømme.

»Kristi ideal er uopnåeligt, derfor kan det ikke tjene os til rettesnor i livet; man kan tale om det, sværme for det, men på selve livet lader det sig ikke overføre, og derfor må man lade det være. Vi har ikke brug for et ideal, men for en leveregel, en rettesnor, som står mål med vores kræfter, med gennemsnitsmålet for vores samfunds sædelige kræfter: f. eks. det kirkelige ærbare ægteskab eller endda et ikke helt ærbart ægteskab, i hvilket den ene af ægtefolkene, som i dette tilfælde ægtemanden, allerede før har stået i forhold til flere, eller dog et ægteskab, der ikke udelukker muligheden for skilsmisse, eller i det mindste et borgerligt ægteskab, eller – idet vi stadig glider videre ad den samme vej – i det allermindste et japansk ægteskab, indgået på bestemt tid; men hvorfor skal vi så dog ikke gøre springet helt ud og indrette os efter de allerede anerkendte offentlige huse? – Man siger jo dog, at det alligevel skal være bedre end lasten på åben gade.«

Deri ligger jo netop ulykken; så snart man har tilladt sig at skrue idealet ned i højde med sin egen svaghed, så er grænsen, hvor man bliver stående, ikke mere er til at finde. Men denne tankegang er netop fra ende til anden falsk: Frem for alt falsk er det at sige, at den uendelige fuldkommenheds ideal ikke skulle kunne være rettesnor for livet, og at man, når man retter sit blik mod det, skulle være nødt til at trække på skuldrene og sige: Jeg har ingen brug for det, for jeg når det dog aldrig; eller at man

skulle presse idealet ned til det lavtrin, hvor det behager min egen svaghed at blive stående.

At drage sine slutninger således, vil sige ganske det samme som at bære sig ad, som hvis en sømand ville sige til sig selv: Da jeg jo dog ikke kan sejle nøjagtigt i den linje, som kompasset angiver, vil jeg hellere straks kaste kompasset over bord eller i det mindste lade være med mere at rette mig efter det; det vil sige, jeg vil kaste idealet fra mig eller fastgøre kompasviseren på det sted, som i det givne øjeblik måtte svare bedst til min skudes fart og retning, og det vil igen sige, jeg vil drage idealet ned til min egen svaghed.

Det af Kristus givne fuldkommenheds-ideal er intet drømmebillede, heller ikke nogen genstand, som det sømmer sig at holde højtravende prædikener over, det er derimod den uundværligste, for alle fattelige rettesnor for et sædeligt menneskeliv, akkurat som kompasset er det uundværlige og letfattelige retledningsmiddel for skipperen: Blot må man tro på det ene som på det andet.

I hvilken stilling og tilstand mennesket end måtte befinde sig, er læren om det ideal, Kristus har givet, alene tilstrækkeligt til at skaffe os den rigtigste anvisning af de handlinger, som man skal gøre eller lade være at gøre. Men man må skænke denne lære fuldkommen tiltro, denne lære alene, – man må høre op med at tro på alle andre lærdomme, akkurat som skipperen må tro på sit kompas og høre op med at holde udkig efter og lade sig lede af det, som han ser rundt om sig. Man må forstå at lade sig lede af den kristelige lære, ligesom man må forstå at rette sig efter et kompas, og derfor må man frem for alt forstå, i hvilken stilling man selv befinder sig, og må ikke lade sig afskrække fra nøjagtigt at bestemme sin egen afvigelse fra den givne ideale kurs og retning. På hvilket trin mennesket end står, er der stadig for det en mulighed for at komme dette ideal nærmere, og under ingen omstændigheder kan mennesket sige, at det har nået det og ikke mere behøver at stræbe efter en endnu større tilnærmelse til det. Af den art er menneskets stræben efter det kristelige ideal i almin-

delighed, og af den art også dets særlige stræben efter kyskhed. Forestiller man sig med hensyn til kønsspørgsmålet menneskets mest forskelligartede tilstande, lige fra den uskyldige barndom til det ægteskab, hvori afholdenheden ikke bliver iagttaget, så vil Kristi lære, på ethvert trin mellem disse to tilstande, med det af ham opstillede ideal, bestandig tjene som tydelig og bestemt rettesnor for, hvad et menneske på ethvert af disse trin skal gøre og lade være med at gøre.

Hvad skal da den rene, unge mand og den uskyldige jomfru gøre?

Holde sig borte fra enhver forlokkelse og, for at kunne hellige alle deres tanker til Guds og menneskers tjeneste, stræbe efter bestandig større og større kyskhed i tanker og ønsker.

Og hvad skal den unge mand og den unge pige gøre, som føler sig lokket af fristelsen, som fortæres af tanken om en kærlighed, der ikke har noget bestemt til mål, eller af kærligheden til en bestemt person og på den måde har mistet en vis part af sin mulighed for at kunne tjene Gud og mennesker?

Beständig det samme: Ikke give efter for lysten og vide, at en sådan eftergivenhed ikke befrier for forlokkelsen, men kun forstærker den, og så stadig på samme vis stræbe efter større og større kyskhed for at nå muligheden for bedre at kunne tjene Gud og mennesker.

Men hvad har da menneskene at gøre, når de ikke var kampen voksne og derfor er faldne for fristelsen?

Så må de ikke betragte deres fald som en dem med rette tilkommende nydelse, som de nu gør, når den bliver retfærdiggjort ved den ægteskabelige ceremoni, heller ikke som en tilfældig fornøjelse, som man kan have om igen med andre, heller ikke som en ulykke, hvis fald finder sted med én, der ikke er ligestillet i byrd og dannelse og uden ægteskabelige ceremonier; men betragte dette første fald som deres eneste, som deres indtrædelse i et uløseligt ægteskab.

Denne indtrædelse i ægteskabet frembyder ved de følger, den fører med sig – ved børnenes fødsel – for de, der indgår ægteska-

bet, en ny, snævrere begrænset form, hvorunder man kan tjene Gud og mennesker. Før ægteskabet kunne mennesket umiddelbart tjene Gud og mennesker under de forskellige former; ægteskabsindgåelsen begrænser dets virksomhed til den bestemte fordring om at opdrage og oplære det i ægteskabet avlede afkom til fremtidige tjenere for Gud og mennesker.

Og hvad skal da sluttelig den mand og kvinde gøre, som lever i ægteskabet og ved børnenes opdragelse og oplæring gør fyldest ved indenfor denne begrænsning at tjene Gud og mennesker?

Beständig det samme: I fællesskab stræbe efter befrielsen for syndefald, efter renhed, efter syndens tilintetgørelse, efter erstatning for den kønslige omgang, som jo dog er den almindelige og personlige tjeneste overfor Gud og mennesker imod, efter erstatningen for den sanselige kærlighed i det rene forhold som mellem broder og søster.

Og derfor er det ikke sandt, at vi ikke skulle kunne lade os lede af Kristi ideal, fordi det er så højt, så fuldkomment og så uopnåeligt. Vi må kun ikke lade os lede af det af den ene grund, at vi lyver for os selv, bedrager os selv.

Når vi siger, at vi må have lettere opfyldelige forskrifter end Kristi ideal, fordi vi ellers, uden at nå Kristi ideal, må gå til grunde i udsvævelser, så siger vi ikke egentlig, at Kristi ideal er alt for højt for os, men at vi ikke tror på det, og at vi ikke vil bestemme vores handlinger efter dette ideal. Når vi siger, at vi, når vi første gang er faldet, synker dybere og dybere i udsvævelser, så siger vi dog dermed kun, at vi allerede i forvejen var på det rene med, at vores fald med én, der ikke var os jævnbyrdig i stand og opdragelse, ikke kunne være nogen synd, men kun et tidsfordriv, en rus, som man ikke ubetinget er nødt til at gøre god igen med det, som vi kalder ægteskab. Men hvis vi ville forstå, at faldet i sig selv er en synd, som *må* sones og kun *kan* blive sonet gennem et uopløseligt ægteskab og gennem den fælles virken, som børnenes opdragelse kræver, så kunne faldet heller aldrig mere blive årsag til, at vi gik til grunde i udsvævelser.

Er det ikke ganske det samme, som hvis en agerdyrker ikke

ville betragte den såning, som ikke kommer op, som rigtig såning og derfor så på et andet og tredje sted, og kun betragte den sæd, der kommer op for ham, som virkelig sæd? Et sådant menneske ville åbenbart tilintetgøre megen jord og sæd og aldrig lære at så.

Opstil kun kyskheden som ideal, gå kun ind på den tanke, at ethvert fald, begået af en hvilken som helst mand med en hvilken som helst kvinde, skal være det eneste, for hele livet uopløseligt ægteskab, så vil det blive klart for os, at den rettesnor, som Kristus har givet, ikke blot er fyldestgørende, men også den eneste mulige.

»Mennesket er svagt, man må rette dets opgaver efter dets kræfter.« siger man. Det er akkurat, ligesom om man ville sige: »Min hånd er svag, jeg kan ikke trække nogen linje, som er ret (o: den korteste vej mellem to punkter), og derfor tager jeg, når jeg vil trække en ret linje, for at gøre mig det lettere, en krum eller brudt linje til forbillede.«

Jo svagere min hånd er, jo nødvendigere er det mig tværtimod at have et aldeles fuldkomment forbillede.

Men vi må ikke, efter at vi har lært den kristelige lære om idealet at kende, bære os ad, som om vi ikke ville kendes ved den og erstatte den med udvortes kirkelige anordninger.

Den kristelige lære om idealet er derfor blevet åbenbaret menneskeheden, for at den til enhver som helst tidsalder skal være den en rettesnor. Menneskeheden har forlængst gennemlevet de udvortes religiøse anordningers periode, og ingen tror den dag i dag mere på dem.

Den kristelige lære om idealet er den eneste lære, som kan lede menneskeheden. Vi kan og må derfor ikke erstatte Kristi ideal med udvortes forskrifter, vi skal derimod holde os dette ideal i sin hele renhed fast for øje, og frem for alt: Vi skal tro på det.

Til den sejler, der ikke er langt borte fra strandbredden, kunne man vel sige: »Styr efter dette højdedrag, efter dette forbjerg, efter dette tårn osv.«

Men der kommer en tid, da sejlerne har fjernet sig langt bort fra strandbredden, og da må og kan deres kurs kun sættes efter

det uopnåelige fjerne himmellys og kompasset, som viser dem retningen.

Det ene som det andet blev os givet.

Jdsnaja Poljdna.

Lev Tolstoj